

Muhammet ibn Aliýan Nesewi

Category: Kitapcy, Taryhy şahslar, Türkmen dili

написано kitapcy | 21 январа, 2025

Muhammet ibn Aliýan Nesewi MUHAMMET IBN ALYÝAN NESEWI

■ Pirler penahyňdyr gözel Aşgabat!

Yslam dini Orta Aziýa ýaýran wagtyndan başlap Türküstan diýary müňlerçe, belki-de ýüz müňlerçe beýik welileriň, öwlyäleriň ýaşap geçen mekany boldy. Garaşsyz we baky Bitarap Türkmenistan döwletimiz hem şol ärleriň we pirleriň ýaşan mukaddes watanydyr. Muhammet Münewweriň öz atasy Mäne baba baradaky kitabynda diňe Nusawyň özüde we golaý-goltumynda 400-den gowrak beýik welileriň-pirleriň ýaşap geçendigini belleýär. Gözel paýtagtymyz Aşgabady etekläp oturan gadymy Nusawy galasynyň günortasynda, mundan 1000 ýyl töweregi ozal uly gonamçylyk bolup, şol gonamçylykda ady yslam dünýäsine belli bolan keramatly pirlere we halatly pirlere jaýlanypdyr. Nusaydan daş bolmadyk Bisme obasynda bolsa keramatly pir Alyýan Nesewiniň gubury bar ekeni. Birmahallar gadymy Nusawy topragy zyýarat edilýän mübärek mekan bolupdyr. Hatda Hezreti Mäne babanyň özü-de bu ýere zyýarata gelýän ekeni.

Aýtmaklaryna görä, Horasanyň halky başyna bir bela inse, ýa-da başga haýsydyr bir kynçylyga duçar bolsa, ýüzlerini Nusawa tarap öwürüp, dogadileg eder ekenler. Mümkünçiligi bar adamlar bolsa bu ýerde ýatan keramatly pirleriň guburlaryna zyýarata gelipdirler. Haraý gözläp gelenleriň dilegleri, şol ýatan keramatlylaryň hormatyna, Allanyň dergähinde kabul hem bolupdyr. Şonuň üçinem Nusawy topragyna geçmişde "Şam-i kuçek" ("Kiçi Şam") diýipdirler. Şam (Siriýa) pygamberleriň, enbiýalaryň iň köp jaýlanan diýarydyr. Nusawda-da keramatly pirleriň ýüzlerçesiniň jaýlanmagy bu ýerlere şeýle at berilmegine sebäp bolupdyr.

Şeýle gudratly mekanda ýaşap ýörendigimize guwanmaga we buýsanmaga doly haklydyrys. Asuda ýurdumyzyň we gözel paýtagtymyzyň asmanynyň arassa we parahat bolmagynda Aşgabady

tirsekläp ýatan şol beýik pirleriň eziz ruhlarynyňam bize mälim bolmadyk syrlarynyň we hikmetleriniň bardygyny unutmalyň.

■ Alyýan Nesewi kim bolupdyr?

Şeýle beýik welileriň biri hem X asyrdan Nusayýda ýaşap geçen Muhammet ibn Alyýan Nesewidir. Onuň doglan we aradan çykan ýyllary belli däl. Muhammet ibn Alyýan Nesewi öz döwrüniň meşhur yslam alymlarynyň biri bolupdyr. Şeýle hem ol meşhur weliler Ebu Osman Haýrynyň we Jüneýit Bagdadynyň ylym mejlislerine gatnaşyp, olardan sapak alypdyr. Muhammet ibn Alyýan beýik alymlygy bilen bir hatarda görkezýän keramatlaryny, halka edýän hümmet-şypasyny gizläp durmandyr. Alyýan Nesewi barada eýranly alym Abdur Rafi Hagigat öz kitabynda giňişleýin maglumat berýär.

Şeýle Muhammet Münewweriň Mäne baba baradaky kitabynyň türkmen dilindäki neşirinde bu beýik pir barada şeýle maglumat berilýär:

"Nusaýa ýetenimizden soň, Bismä barmagy ýüregimize düwdük, çünki Bismede şyh Ahmet Alynyň mazary bardy we biz oňa zyýarat etmekçidik". "Bisme" diýilýän Nusayý şäherinden iki parsahlykda ýerleşýän kiçiräk obanyň adydy we şyh Ahmet Nusaylynyň (Alyýan Nesewiniň) mazary şol ýerdedi. Şyh Abu Osmanyň müridi bolan şyh Ahmet Nusayly Horasanyň şyhларыnyň şyhydy. Şyh Abu Abdurahman Sulemi "Sopy ymamlarynyň derejeleri" ("Tabakaty aimet as-sufiýe") atly kitabynda onuň adyny "Muhammet Osman Nusayly" diýip getirýär, ýöne ol Nusayý welaýatynda Ahmet Aly ady bilen meşhurdyr. Il içinde Ahmet Alynyň şerapatly halatlary we keramatlary aý görülen ýaly äşgärdir... (Maglumat üçin seret: agzalan kitabyň 35-nji sahypasy).

■ "Biz seni agaň bilen kuwwatlandyrars!"

Şeýle hem şol kitapda Mäne babanyň ogly Hoja Aby Tahyryň aýak agyra duçar bolşy we onuň Alyýan Nesewiniň guburyna zyýarat edip, pirden şypa tapyşy barada şeýle gyzykly maglumat

berilýär:

"Biziň şyhymyz (ýagny Mäne baba) bu sapardan gaýdyp gelenden soň, şeýle zatlar bolupdy, ýagny biziň şyhymyz sopularyň bergileri bilen baglanyşykly mesele boýunça uly ogly Hoja Abu Tahyry Nusaýa ugratdy. Abu Tahyr Nusaýa gelenden, aýagynda bir agyry peýda bolup, ony hereket etmekden galdyrdy. Ol ýok wagty Mänede şhyň bir ogly boldy we şyh oňa Mutahhyr diýip ag goýdy. Şyh öz keramaty we weliligi bilen Nusaýda Hoja Abu Tahyryň aýagynyň agyryp, gymyldap bilmeýändigini bildi we bir derwüşü çagyryp, oňa: "Sen Nusaýa bar-da, Abu Tahyry gör" diýýär we Abu Tahyra şeýle mazmunly hat ýazýar:

"Bismillähi-r-rahmany-r-rahym! Biz seni agañ bilen kuwwatlandyrars!" (Gurhanyň 28-nji süresiniň 35-nji aýatyndan). Bize habar ýetişine görä, sen aýak agyry keseline sezewar bolupsyň, şonuň üçin Bismä baryp, Ahmet Alynyň guburyňa zyýarat etseň, enşalla, ol dertden saplanarsyň".

Hat Hoja Abu Tahyra barandan, ol Bismä zyýarata gitmegi ýüregine düwýär we ony keжебä müdürüp, Nusaý şäherinden Bismä eltýärler. Abu Tahyr bir gije şyh Abu Alynyň guburyňy düýnäp ýatýar, ertesi gün Hak subhana we Tagalanyň şepagaty bilen ähli derdinden doly saplanýar, şondan soň ol şähere pyýada ýöräp dolanyp gelýär.

(Maglumat üçin seret: agzalan kitabyň 35-36-njy sahypalary).

■ Nesewiden parçalar

Bir gün Alyýan Nesewiniň kellesine bir pikir gelýär. Näçe oýlansa-da oňa jogap bilmeýär. Öz ýanyndan "bu sowalyň jogabyny Ebu Osman Haýrydan başga biljek bolmaz" diýýär we oňa jogap tapmak üçin Nişapura ýola düşýär. Ol Nusaýdan Nişapura baryp, sowalyňa kanagatlanarly jogap alýança duz datmaýar, hatda bir damja suwam içmeýär.

◇ ◇ ◇

Muhammet ibn Alyýan:

– Harama düşerin gorkusy bilen mubahlaryň (haram edilmedik amallar) köpüsini terk etmek ahyret arzuwynyň açarydyr.

◇ ◇ ◇

Muhammet ibn Alyýan:

– Gözüň görüp duran nygmatlary saňa eçileni nädip söýmersiň?
Özem Oña uýman, Ony söýýändigini nädip aýdyp bilýärsiň?!

◇ ◇ ◇

Alyýan Nesewiden:

– Allatagalanyň gulundan razy bolmagynyň alamaty näme? – diýip soralandy, ol:

– Ybadatlaryň süýji we rahat, günäleriň bolsa zäher ýaly we agyr gelmegidir – diýip jogap berýär.

◇ ◇ ◇

Muhammet ibn Alyýan:

– Jomart öz jomartlygyny pes görmese we jomartlygyny kabul eden adamy özünden ýokary hasaplamasa sopy bolup bilmez.

◇ ◇ ◇

Muhammet ibn Alyýan:

– Pakyr-pukaralar bilen söhbetdeş bolan adam olar bilen syryň salamaty, nebsiň jomartlygy, köňlüň giňligi, berilen nygmatlar bilen başyna düşen muşakgatlara çydam edişleri barada söhbet etsin.

◇ ◇ ◇

Muhammet ibn Alyýan:

– Garyplaryň iň garyby özüni baý etjek kişä (Hudaýa) gowşup bilmeýän adamdyr.

◇ ◇ ◇

Muhammet ibn Alyýan:

– Ýagşylyk we ýagşy gylyk diniň nökeri, adamyň goragçysy,

möminiň sakçysydyr.

◇ ◇ ◇

Muhammet ibn Alyýan:

– Her bir işde jomartlyk – bu özüňde bolan her bir hüý-häsiýeti kemçilikli görmekdir.

◇ ◇ ◇

Muhammet ibn Alyýan:

– Allatagaladan sogap tama edip ýa-da berjek azabyndan gorkup Oña hyzmat eden özüniň hantamaçylygyny we genjimpligini görkezýär. Guluň hojaýynyna nämedir bir zatdan hantama bolup hyzmat etmeginden erbet zat ýokdur.

◇ ◇ ◇

Muhammet ibn Alyýan:

– Men bu ýoluň başlangyjyndakam, nebsimiň apatlaryny görer ýaly we onuň gizlenen ýerlerini biler ýaly derejä gelipdim. Oña garşy kalbymda hemişelik ýigrenç bardy. Bir gün bogazymdan tilki çagasynyň gygyrýan sesi ýaly ses bilen bir zat çykdy. Allatagalanyň gudraty bilen maňa ony tanamaga güýç berildi. Men onuň öz nebsimdigini bilip, aýagyň aşagyna salyp depgiläp başladym. Emma ol her gezek depgilänimde has gabarýardy. Oña: "Sen niçiksi zat, başga zatlary ursañ-ýençseň döwürmek we pytramak bilen bolýar. Sen bolsa gaýtam ulalýañ?" diýdim. Ol maňa şeýle diýdi: "Meniň ýaradylyşym ters. Başga zada ugursyzlyk beren zat maňa keýp berýär. Başga zada rahatlyk berýän zat maňa muşakgat getirýär.

◇ ◇ ◇

Muhammet ibn Alyýan:

– Mürewwet (ýagşy gylyk) diniňi goramak, nebsiňi tanamak, möminleri hormatlamak we öz aýbyňy görmekdir.

■ Giňişleýin öwrenmek üçin çeşmeler:

- 1). Tabakât-üs-Sûfiyye, sah.: 4172;
- 2). Tabakât-ül-Kübrâ, 1-nji tom, sah.: 1163;
- 3). Hilýet-ül-Öwlüýä, 10-njy tom sah.: 3764;
- 4). Yslam alymlarynyň ensiklopediýasy, 4-nji tom, sah.: 222.
- 5). Muhammet Münewwer "Mäne babanyň keramatlaryndan we halatlaryndan hekaýatlar", "Miras" neşirýaty, Aşgabat-2005;
- 6). Ebu Abdu Rahman es-Sulemi "Tabakat eýmat-us-Sufyýa".
- 7). Juma Ataýew "Türkmen topragyndaky "Kiçi Şam" ýa-da Nusaý keramaty", 2002 ý.
- 8). Abdur Rafi Hagigat "Tarih-ýe erfän wä a'refan-ýe Irani", "Kumeş" neşirýaty, Tähran-1375 h.h).

Taýýarlan: © Has TÜRKMEN Taryhy şahslar